

ПРАВО РОБОТОДАВЦЯ ДОРУЧИТИ ІНШІЙ ОСОБІ ВНОСИТИ ЗМІНИ ДО ТВОРУ АВТОРА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

THE EMPLOYER'S RIGHT TO DELEGATE ANOTHER PERSON TO MAKE CHANGES TO THE AUTHOR'S WORK: THEORETICAL ANALYSIS

Дюкарєва-Бержаніна К.Ю., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права
Львівський національний університет імені Івана Франка

Статтю присвячено дослідженню правової природи права роботодавця доручити іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо. Зокрема, проаналізовано норми чинного Закону України "Про авторське право і суміжні права", які урегульовують авторське право на службовий твір. У тому числі, здійснено аналіз частини 3 статті 14 Закону України "Про авторське право і суміжні права", яка встановлює досліджуване право роботодавця. Досліджено, чи можна відносити таке право роботодавця до особистих немайнових авторських прав. З'ясовано, чи можна вважати досліджуване право таким, що походить від права на недоторканність твору, і працівник та роботодавець поділяють останнє. Здійснено сутнісне та змістове порівняння досліджуваного права роботодавця та права вимагати збереження цілісності твору, протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, у тому числі супроводження твору ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо без згоди автора. Принагідно з'ясовано, що відповідно до чинного законодавства України лише працівник, творчою працею якого створено службовий твір, може бути наділений особистими немайновими авторськими правами. Також, зроблено висновки, що у силу чинних законів України роботодавцю можуть належати лише майнові авторські права. Встановлено, чи можна відносити таке право роботодавця до майнових авторських прав. У тому числі, проаналізовано, чи можна вважати досліджуване право окремим майновим авторським правом або складовою майнового права на дозвіл використовувати службовий твір відповідним способом. Також, досліджено законодавчо встановлені способи використання творів, і на основі вказаного проведено аналіз щодо співвідношення таких способів із правом роботодавця доручити іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо. Зроблено висновки, що досліджуване право роботодавця має багатогранний характер, і наведено приклади на підтвердження вказаного.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, інтелектуальна власність, авторське право, майнові авторські права, особисті немайнові авторські права, службовий твір, автор, роботодавець, працівник.

The article is devoted to the study of the legal nature of the employer's right to delegate another person to complete an unfinished official work, to make changes to a completed official work, to accompany the official work with illustrations, forewords, afterwords, etc. In particular, the norms of the current Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", which regulate the copyright of an official work, have been analyzed. Including, analysis of Part 3 of Article 14 of the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", which establishes the employer's right, has been provided. It has been investigated whether such an employer's right can be attributed to personal non-property copyright. It is clarified whether the right under investigation can be considered as derived from the right to the inviolability of the work, and the employee and the employer share the latter. A substantial and meaningful comparison of the studied employer's right and the right to demand the preservation of the integrity of the work, to oppose any distortion, distortion or other change of the work, including accompanying the work with illustrations, prefaces, afterwords, comments, etc. without the consent of the author, has been carried out. It has been found out by chance that according to the current legislation of Ukraine, only an employee, whose creative work created an official work, can be endowed with personal non-property copyright. Also, it has been concluded that according to the current laws of Ukraine, only property copyrights can belong to an employer. It has been established whether such an employer's right can be classified as property copyright. Including, it has been analyzed whether the researched right can be considered a separate property copyright or a component of the property right for permission to use the official work in an appropriate way. Also, the legally established ways of using works have been investigated, and on the basis of this, an analysis has been carried out regarding the correlation of such methods with the employer's right to delegate another person to complete an unfinished official work, to make changes to a completed official work, to accompany the official work with illustrations, prefaces, afterwords, etc. Conclusions have been made that the investigated right of the employer has a multifaceted nature, and examples have been given to confirm this.

Key words: intellectual property right, intellectual property, copyright, proprietary copyrights, personal non-proprietary copyrights, an employee's work, an author, an employer, an employee.

Постановка проблеми. Новий Закон України "Про авторське право і суміжні права" від 01.12.2022 № 2811-IX [1] ввів нову, по відношенню до попереднього закону [2], норму щодо регулювання службових творів, а конкретно: щодо прав роботодавця. Так, новий закон у ч. 3 ст. 14 визначив, що роботодавець має право доручити іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір [1]. Водночас, у законі не визначено, до яких саме авторських прав ми можемо віднести вищевказане право роботодавця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Службові твори як об'єкти авторського права, а також, окремо, особисті немайнові та майнові авторські права досліджувались багатьма вітчизняними вченими, зокрема такими як: В. Дмитришин, О. Дорошенко, В. Дроб'язко, О. Жихарев, К. Зеров, Ю. Капіца, Л. Работягова, Л. Тарасенко,

О. Харитонova, О. Штефан, О. Яворська. Однак, після введення у дію нового Закону України "Про авторське право і суміжні права" [1] окремого комплексного дослідження правової природи права роботодавця доручити іншій особі вносити зміни до твору автора на сьогоднішній день немає. Віднесення зазначеного права породжує багато дискусій та може зумовити низку практичних проблем. Наведене зумовлює актуальність цього наукового дослідження.

Метою статті є аналіз правової природи права роботодавця доручити іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день урегулюванню авторського права на службові твори присвячена ст. 14 чинного Закону України "Про авторське право і суміжні права" [1]. У силу вищевказаної статті авторські права на службовий твір розподілені наступним чином між працівником та роботодавцем. Особисті немайнові права

належать працівникові, творчою працею якого створено службовий твір (ч. 1 ст. 14). Майнові ж права належать роботодавцеві, якщо інше не встановлено Законом України “Про авторське право і суміжні права”, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем (ч. 2 ст. 14). Принагідно варто зазначити, що чинний закон про авторське право [1] не передбачає іншого розподілу майнових авторських прав на службовий твір. Тобто, якщо працівник та роботодавець бажають по-іншому, ніж вказано у ст. 14 закону [1], розподілити майнові авторські права на службовий твір, вони повинні це урегулювати в укладеному між собою відповідному договорі.

Таким чином, керуючись ч. ч. 1, 2 вищевказаної статті, а також ст. ст. 11, 12 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [1], що визначають особисті немайнові та майнові авторські права, працівнику та роботодавцю належать такі права:

1) Працівнику, творчою працею якого створено твір (автору), належать: право на визнання особи автором; право на ім'я в усіх його проявах; право на недоторканність твору; право надати назву твору або залишити його без назви; право присвятити твір особі (особам), події або даті (тобто, усі особисті немайнові авторські права).

2) Роботодавцю – право використовувати службовий твір будь-яким способом (способами), виключне право дозволяти або забороняти використання такого твору іншими особами (тобто, усі майнові авторські права).

Окрім того, як слідує із ч. 3 ст. 14 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [1], роботодавцю належить ще одне право, яке не згадано ні у ст. 11 “Особисті немайнові права автора”, ні у ст. 12 “Майнові права інтелектуальної власності на твір” чинного закону [1], а саме: право роботодавця доручити іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір.

У самій статті 14 “Авторське право на службовий твір” немає чіткої згадки про те, що вказане право належить до майнових авторських прав на службовий твір. Разом із тим, структурно це право виділено в окрему частину 3-тю зазначеної статті, а не зазначено, наприклад, у частині 2-й, яка присвячена урегулюванню майнових авторських прав на службовий твір [1]. Отож, для того, щоб визначити правову природу такого права роботодавця, необхідно звернутись до теорії та проаналізувати його виитоки.

Перш за все, що варто зазначити, це те, що досліджуване право роботодавця у цілому передбачає внесення змін до творіння працівника без його згоди, якщо інше не узгоджено між укладеним між останніми відповідним договором.

Водночас, варто ще раз нагадати, що працівник наділений таким особистим немайновим авторським правом як право на недоторканність твору, що передбачає право вимагати збереження цілісності твору, протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню *чи іншій зміні твору*, у тому числі супроводження твору ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо без згоди автора (п. 4 ч. 1 ст. 11 закону) [1]. Відповідна зміна (твору) може мати місце виключно зі згоди автора, що повинна бути ясно виражена; за відсутності доказів того, що згода була ясно виражена, вона не може вважатися одержаною (абз. 2, п. 38 глави III постанови Пленуму ВГСУ) [3].

Із наведеного слідує, що досліджуване право роботодавця певним чином посягає на особисте немайнове право працівника – автора службового твору. Однак, разом із тим не можна сказати, що таке право порушує право на недоторканність твору працівника, оскільки досліджуване право роботодавця прямо встановлене законом.

Отож, якщо немає порушення, чи можна вважати, що у випадку створення службового твору право на недоторканність твору частково належить роботодавцю? На мою думку, ні, виходячи із наступних аргументів.

У ст. 11 Закону України “Про авторське право і суміжні права” вказано, що особисті немайнові права належать лише автору та не можуть бути передані (відчужені) іншим особам і не переходять у спадщину [1]. Цивільний кодекс України також встановлює, що: особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом; особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності, а у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам; особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, а у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якій працює працівник (ч. ч. 2, 4 ст. 423; ч. 1 ст. 429) [4].

Так, окремо із вищевказаних норм ЦК України вбачається, що у законодавчо встановлених випадках особисті немайнові права на службовий твір можуть належати іншим особам (наприклад, це міг би бути роботодавець). Однак, Закон України “Про авторське право і суміжні права” [1] таких випадків не передбачає. Окрім того, у жодній нормі вказаного закону [1] не зазначено, що досліджуване право роботодавця є особистим немайновим авторським правом. Зокрема, у ч. 3 ст. 14 закону [1], де досліджуване право прямо передбачено, не вказано, що таке право роботодавця відноситься до особистих немайнових авторських прав.

Також, важливо зазначити, що змістовно право на недоторканність твору – це право вимагати збереження цілісності твору, протидіяти будь-яким несанкціонованим змінам твору. Водночас, досліджуване право – це право доручити іншій особі вносити зміни до службового твору, що по своїй змістовній суті відрізняється від права на недоторканність твору.

Виходячи із вищевикладеного, доходжу до висновку, що досліджуване право роботодавця не можна відносити до особистих немайнових авторських прав.

Відповідно до наукової доктрини у сфері права інтелектуальної власності, майнові права інтелектуальної власності, у тому числі майнові авторські права, – це права, які наділені економічним змістом, і їх володілець від використання таких прав отримує певну вигоду, зиск чи дохід. Доручаючи іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо, роботодавець керується майновим мотивом, оскільки йому необхідний у найкращому своєму вигляді результат, який він у подальшому зможе реалізувати, отримавши від цього зиск. Отож, доходжу до висновку, що досліджуване право роботодавця можна вважати майновим авторським правом.

Наступним кроком буде з'ясування того, чи досліджуване право можна вважати окремим майновим авторським правом або ж складовою права дозволяти використання твору певним способом.

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [1] способами використання твору є: 1) відтворення; 2) включення до складеного твору; 3) включення до іншого твору, крім складеного твору; 4) розповсюдження примірників твору; 5) імпорт примірників твору; 6) здавання в найм або в позичку примірників твору; 7) публічне виконання, публічний показ, публічне демонстрування, публічне сповіщення, інтерактивне надання доступу публіці та інші способи доведення

до загального відома публіки; 8) переклад; 9) переробка, адаптація, аранжування *та інші подібні зміни твору*, а також інші, оскільки перелік є невичерпним.

Як слідує із вищевикладеного, одним із способів використання твору є здійснення певних змін до нього. Отож, чи можна вважати, що коли роботодавець доручає іншій особі внести зміни до службового твору, він дозволяє використання такого твору способом, передбаченим п. 9 абз. 2 ч. 1 ст. 12 закону [1]?

У постанові Пленуму ВГСУ зазначено, що законом передбачено право на переробку, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни твору в порядку його використання, і відповідні зміни твору передбачають створення нового (похідного) твору на основі такого, що вже існує (абз. 3, п. 38 глави III постанови Пленуму ВГСУ) [3]. Тут, варто нагадати, що при створенні похідного твору автором виступає інша особа, відмінна від автора первинного твору, на основі якого здійснюється зміна.

Отож, коли роботодавець доручає іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо, і при цьому створюється новий службовий твір (на основі первинного) за авторством іншого працівника, досліджуване право роботодавця можна вважати складовою майнового авторського права дозволяти використання твору

способом, передбаченим п. 9 абз. 2 ч. 1 ст. 12 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [1].

З іншого боку, роботодавець може доручити іншому працівнику: а) завершити незавершений службовий твір, залишивши авторство за первинним працівником, виходячи із обсягу роботи, б) або ж внести зміни до службового твору, додавши іншого працівника як співавтора до первинного творця. У такому разі не можна вважати, що досліджуване право роботодавця є складовою частиною майнового права дозволяти використання твору вищевказаним способом, оскільки такі випадки не передбачають створення абсолютно нового похідного службового твору за авторством іншого працівника.

Висновки. На підставі усього вищевикладеного доходу до таких висновків. Передбачене ч. 3 ст. 14 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [1] право роботодавця доручити іншій особі завершити незавершений службовий твір, вносити зміни у завершений службовий твір, супроводжувати службовий твір ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо, не можна відносити до особистих немайнових авторських прав. Таке досліджуване право є майновим авторським правом, яке має багатогранний характер, оскільки може розглядатись як окреме майнове право роботодавця на службовий твір або ж як складова частина майнового авторського права дозволяти використання твору відповідним способом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 року № 2811-IX : станом на 15.11.2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 20.02.2025р.).
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 року № 3792-XII (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 20.02.2025р.).
3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 року № 12 : станом на 16.12.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 20.02.2025р.).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 10.01.2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.02.2025р.).